

PRENATAL TASHXIS NATIJALARINING OTA-ONALARGA PSIXOLOGIK TA'SIRI: YORDAM KO'RSATISH MEXANIZMLARI

Sharifova Maxliyo Zarif qizi

p.f.f.d.(PhD)

Buxoro innovatsiyalar universiteti,

Pedagogika psixologiya va sport

kafedrası o'qituvchisi

maxliyo.sharipova@bui.uz

+99850-008-45-55

Annotatsiya: *Ushbu maqolada prenatal tashxis natijalarining ota-onalarga psixologik ta'siri va ushbu holatlarda ko'rsatiladigan yordam mexanizmlari tahlil qilingan. Prenatal tashxis jarayonida irsiy yoki rivojlanish nuqsonlari aniqlangan taqdirda ota-onalarda yuzaga keladigan stress, xavotir, depressiya va qaror qabul qilishdagi qiyinchiliklar ko'rib chiqiladi. Shuningdek, maqolada psixologik yordamning zarurligi, emotsional qo'llab-quvvatlash strategiyalari, psixologik maslahat xizmatlari va ota-onalarni ongli qaror qabul qilishga tayyorlash bo'yicha mexanizmlar yoritilgan. Tadqiqot natijalari asosida ota-onalarni prenatal tashxisdan so'ng psixologik reabilitatsiya qilish va ularning emotsional farovonligini ta'minlashga qaratilgan amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.*

Kalit so'zlar: *prenatal tashxis, psixologik ta'sir, ota-onalar, stress, depressiya, psixologik yordam, maslahat xizmati, emotsional qo'llab-quvvatlash, qaror qabul qilish*

Zamonaviy tibbiyotda prenatal tashxis texnologiyalari homilada tug'ma nuqsonlar, xromosoma sindromlari va boshqa rivojlanish anomaliyalarini erta bosqichda aniqlash imkonini bermoqda. Ushbu texnologiyalar sog'lom avlodni shakllantirish, tug'ma kasalliklarning oldini olish va homiladorlik davrida zarur choralarni ko'rish uchun muhim ahamiyat kasb etadi. Biroq prenatal tashxis natijalari nafaqat tibbiy qaror qabul qilishda, balki ota-onalarning psixologik holatiga ham bevosita ta'sir ko'rsatadi. Ayniqsa, homilada jiddiy nuqson yoki irsiy kasallik aniqlangan holatlarda ota-onalarda kuchli stress, xavotir, depressiya va hatto psixologik izdan chiqish holatlari kuzatilishi mumkin.

Prenatal tashxis natijalarining ota-onalarga psixologik ta'siri murakkab va ko'p qirrali jarayon bo'lib, bu davrda ota-onalar nafaqat farzandlarining sog'lig'i haqida, balki o'z kelajagi, oilaviy munosabatlari va hayot rejalarini qayta ko'rib chiqishga

majbur bo'ladilar. Bu esa ularning emotsional barqarorligi, ruhiy salomatligi va qaror qabul qilish qobiliyatiga jiddiy ta'sir ko'rsatadi. Ayrim hollarda prenatal tashxis natijalarini qabul qilish ota-onalarda aybdorlik hissi, umidsizlik, stress va qattiq psixologik zarba holatlarini keltirib chiqaradi, bu esa ularning sog'lom va ongli qaror qabul qilish imkoniyatlarini cheklab qo'yadi.

Shu bois prenatal tashxis natijalaridan so'ng ota-onalarga kompleks psixologik yordam ko'rsatish zarurati dolzarb masalalardan biridir. Psixologik yordam ota-onalarga o'z emotsiyalarini to'g'ri boshqarish, stressni kamaytirish, vaziyatni real baholash va ijobiy qarorlar qabul qilishda ko'maklashadi. Bunda professional psixologik maslahat xizmatlari, emotsional qo'llab-quvvatlash guruhleri va individual psixoterapiya mashg'ulotlarining roli katta.

Prenatal tashxis natijalarini bilib olish ota-onalar uchun o'ziga xos sinovdir. Natijalardan kelib chiqadigan qarorlar — homiladorlikni davom ettirish yoki to'xtatish, tug'ilgandan so'ng bolaga maxsus tibbiy parvarish ko'rsatish yoki reabilitatsiya dasturlarini tayyorlash kabi murakkab masalalarni o'z ichiga oladi. Bunday holatda ota-onalarning psixologik holati ularning qabul qiladigan qarorlariga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shuning uchun ular uchun imkon qadar xolis va axborotga asoslangan yordam ko'rsatish, emotsional qo'llab-quvvatlashni tashkil qilish, ijtimoiy xizmatlar va tibbiy muassasalar tomonidan zarur yordam mexanizmlarini shakllantirish muhimdir.

Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, prenatal tashxis natijalaridan so'ng professional psixologik yordam ko'rsatilgan oilalarda qaror qabul qilish jarayoni ijobiy kechadi, stress va depressiya holatlari kamayadi, ota-onalarning o'z sog'lig'i va kelajak farzandlarining salomatligi uchun mas'uliyat hissi ortadi. Masalan, Germaniya, Fransiya, Kanada kabi mamlakatlarda prenatal tashxis jarayonining ajralmas qismi sifatida ota-onalar uchun maxsus psixologik maslahat seanslari va psixososial qo'llab-quvvatlash dasturlari joriy qilingan.

O'zbekiston sharoitida ham prenatal tashxis imkoniyatlari rivojlanib bormoqda, ammo prenatal tashxis natijalarining ota-onalarga psixologik ta'siri va bu holatda ko'rsatiladigan yordam mexanizmlari tizimli ravishda shakllanmagan. Shu sababli, ota-onalarga emotsional va psixologik yordam ko'rsatish tizimini rivojlantirish, prenatal diagnostika bilan bir qatorda psixologik maslahat xizmatlarini kengaytirish va sog'liqni saqlash muassasalarining bu boradagi faoliyatini kuchaytirish zarur.

Psixologik yordam mexanizmlari ota-onalarni nafaqat xabardor qilish, balki ularning emotsional ehtiyojlarini qondirish, xavotir va stressni kamaytirish, ongli va ijobiy qarorlar qabul qilishda faol qo'llab-quvvatlashga qaratilishi kerak. Bunda

oilaviy psixologlar, klinik psixologlar, tibbiyot genetiklari va ijtimoiy xodimlarning o‘zaro hamkorligi muhim o‘rin tutadi.

Prenatal tashxis natijalari ota-onalar hayotiga kuchli psixologik ta’sir ko‘rsatadi va bu holatda ko‘rsatiladigan yordam mexanizmlarini shakllantirish sog‘lom jamiyatni rivojlantirish uchun zarur shartlardan biridir. Ota-onalarni psixologik jihatdan qo‘llab-quvvatlash, ularning emotsional salomatligini saqlash va sog‘lom qarorlar qabul qilishlariga yordam berish orqali sog‘lom avlodni shakllantirishga, ijtimoiy farovonlikni ta’minlashga katta hissa qo‘shish mumkin.

Prenatal tashxis natijalarining ota-onalarga psixologik ta’siri va yordam ko‘rsatish mexanizmlari zamonaviy tibbiyot, psixologiya va sotsiologiya fanlarining kesishgan nuqtasida shakllangan dolzarb tadqiqot yo‘nalishlaridan biridir. Bu mavzu bo‘yicha dastlabki ilmiy qiziqish XX asrning ikkinchi yarmida, prenatal diagnostika texnologiyalarining keng joriy etilishi natijasida yuzaga keldi. Xususan, 1960–1970-yillarda amniotsentez va xorio villus biopsiyasi kabi prenatal tekshiruv usullarining amaliyotga joriy etilishi bilan, homiladagi xromosoma va genetik nuqsonlarni erta aniqlash imkoniyati yaratildi. Biroq, bu natijalarning ota-onalarga ta’siri va ularning psixologik holatiga bo‘lgan ta’sir ko‘lami o‘sha davrda yetarlicha o‘rganilmagan edi.

1970–1980-yillarda olib borilgan ilk klinik va psixologik tadqiqotlar prenatal tashxis natijalaridan so‘ng ota-onalarda stress, depressiya va ruhiy bosim kuchayishi holatlarini aniqlashga qaratilgan edi. Masalan, R. Wertz va J. Fletcher tomonidan o‘tkazilgan tadqiqotlarda prenatal tashxis natijalarining ota-onalarda emotsional inqirozga olib kelishi, qaror qabul qilishda qiyinchiliklarga sabab bo‘lishi aniqlangan. Ushbu tadqiqotlar prenatal tashxis jarayonida nafaqat tibbiy, balki psixososial qo‘llab-quvvatlashning ham zarurligini ko‘rsatdi.

Keyingi yillarda, ayniqsa 1990-yillar davomida, prenatal tashxis natijalariga psixologik javoblarni tizimli o‘rganishga alohida e’tibor qaratildi. Psixologlar S. Bernhardt va M. Marteau o‘z tadqiqotlarida ota-onalarning prenatal tashxisdan so‘ng stress darajasi oshishini, o‘z-o‘zini ayblash, umidsizlik va ijtimoiy ajralish holatlarining yuzaga kelishini aniqladilar. Ularning izlanishlari prenatal tashxis natijasini qabul qilgandan so‘ng ota-onalarga ko‘rsatiladigan psixologik yordamning aniq algoritmlarini ishlab chiqishga zamin yaratdi.

Shu davrda rivojlangan davlatlar, xususan, Germaniya, Fransiya, Buyuk Britaniya va Kanada sog‘liqni saqlash tizimiga prenatal tashxisdan so‘ng psixologik maslahat xizmatlarini majburiy tarzda kiritishni boshladilar. Germaniyada "Genetik maslahat va psixososial yordam" dasturi, Kanadada "Prenatal Care and Mental Health Support" dasturlari ota-onalarni emotsional jihatdan tayyorlash va qo‘llab-quvvatlash uchun maxsus yaratilgan.

O'zbekiston sharoitida esa prenatal tashxis imkoniyatlari mustaqillikdan keyingi davrda jadal rivojlandi. Respublika ixtisoslashtirilgan tibbiyot markazlari va tuman-perinatal markazlarida homila rivojlanishini monitoring qilish, irsiy kasalliklarni erta aniqlash uchun zamonaviy usullar joriy etildi. Biroq prenatal tashxis natijalarining ota-onalarga psixologik ta'siri va ularni psixologik rehabilitatsiya qilish mexanizmlari haqida maxsus kompleks tadqiqotlar hozirgacha kam amalga oshirilgan. Bu esa sog'liqni saqlash tizimida mazkur yo'nalishning rivojlanishini zarur etmoqda.

So'nggi yillarda o'tkazilgan ayrim tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, prenatal tashxis natijasida homilada nuqson aniqlangan ota-onalarning 65–70 foizi kuchli stress va depressiya holatlarini boshdan kechiradi, ularning 30–40 foizi esa qaror qabul qilishda qiyinchiliklarga duch keladi. Shu bilan birga, psixologik maslahat va emotsional qo'llab-quvvatlash olgan ota-onalar guruhida stress darajasining kamaygani va qaror qabul qilishda ishonchlilik darajasi yuqoriligi aniqlangan.

Ilmiy adabiyotlarda prenatal tashxis natijalarining ota-onalar psixologik holatiga ta'sir etuvchi asosiy omillar sifatida quyidagilar ko'rsatilgan:

- Diagnostika natijasining og'irligi va homila nuqsonining jiddiy darajasi;
- Ota-onalarning shaxsiy emotsional barqarorlik darajasi; – Ijtimoiy va oilaviy qo'llab-quvvatlash tizimi mavjudligi;
- Psixologik yordam xizmatlaridan foydalanish imkoniyati;
- Tibbiyot mutaxassislari tomonidan axborot berish sifati va yondashuv uslubi.

Prenatal tashxisdan so'ng yordam ko'rsatish mexanizmlari sifatida quyidagi asosiy yo'nalishlar aniqlangan:

- Emotsional qo'llab-quvvatlash guruhlari tashkil qilish;
- Individual va oilaviy psixologik maslahat xizmatlarini kengaytirish;
- Ota-onalarga stressni kamaytirish va psixologik barqarorlikni ta'minlash bo'yicha treninglar o'tkazish;
- Yordamchi axborot materiallarini (broshyuralar, videoroliklar) ishlab chiqish;
- Sog'liqni saqlash muassasalarida psixososial yordam ko'rsatish xizmatlarini majburiy tartibda tashkil etish.

Xalqaro tajribalar shuni ko'rsatadiki, prenatal tashxis natijasini ota-onalarga e'lon qilishda tibbiy mutaxassislar va psixologlarning birgalikdagi yondashuvi stress darajasini sezilarli kamaytiradi, ota-onalarning vaziyatni ongli qabul qilishiga va sog'lom qaror qabul qilishiga yordam beradi. Shu bois, prenatal tashxis natijalari e'lon qilinganidan so'ng darhol psixologik maslahat va zarur ko'makni taklif etish eng samarali mexanizmlardan biri sifatida e'tirof etilgan.

Prenatal tashxis natijalarining ota-onalarga psixologik ta'siri bo'yicha olib borilgan tadqiqotlar bu masalaning murakkab va dolzarb ekanligini ko'rsatmoqda.

Ushbu ta'sirni yumshatish va ota-onalarni qo'llab-quvvatlash uchun kompleks psixologik yordam tizimini shakllantirish, tibbiy va psixologik xizmatlar o'rtasida uzviy hamkorlikni ta'minlash zarur. Kelgusida ushbu yo'nalishda keng qamrovli tadqiqotlar olib borish va zamonaviy yondashuvlarni ishlab chiqish prenatal tashxis jarayonining psixososial jihatlarini yanada takomillashtirishga xizmat qiladi.

Xulosa. Prenatal tashxis natijalarining ota-onalarga psixologik ta'siri masalasi ko'plab ilmiy tadqiqotlar va amaliy kuzatuvlar natijasida dolzarb va ko'p qirrali muammo sifatida tan olingan. Tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, prenatal tashxis natijasida aniqlangan nuqsonlar ota-onalarda kuchli stress, xavotir, depressiya va emotsional beqarorlik holatlarini keltirib chiqarishi mumkin. Bunday holatda ota-onalar nafaqat o'z farzandining kelajagi, balki oilaviy hayoti, ijtimoiy mavqei va psixologik farovonligi haqida ham chuqur xavotirga tushadilar. Prenatal tashxis natijalarining psixologik ta'siri qaror qabul qilish jarayoniga ham bevosita ta'sir ko'rsatadi, shu sababli ota-onalarni emotsional va axborot nuqtayi nazaridan kompleks qo'llab-quvvatlash zarurati yuzaga keladi.

Psixologik yordam ko'rsatish mexanizmlarini shakllantirish prenatal tashxis jarayonining ajralmas qismi bo'lishi kerak. Psixologik maslahat, emotsional yordam guruhlari, individual va oilaviy terapiya, stressni kamaytirish treninglari ota-onalarning ruhiy barqarorligini tiklashda va sog'lom qaror qabul qilishga yordam berishda muhim rol o'ynaydi. Tibbiy va psixologik mutaxassislar o'rtasida uzviy hamkorlikni yo'lga qo'yish orqali prenatal tashxis jarayonining psixososial oqibatlarini yengillashtirish mumkin.

Prenatal tashxis natijalarining ota-onalarga psixologik ta'sirini yumshatish, ularning emotsional salomatligini saqlash va ijobiy qaror qabul qilishiga ko'maklashish zamonaviy tibbiy amaliyotning muhim vazifalaridan biridir. Ushbu yo'nalishda tizimli psixososial yordam dasturlarini ishlab chiqish va keng joriy etish sog'lom jamiyat shakllanishiga xizmat qiladi.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Allakhverdov V.M. Psixologiya geneticheskogo konsul'tirovaniya. – Moskva: Nauka, 2017.
2. Ahmedova D.R. Prenatal diagnostika va genetik maslahat asoslari. – Toshkent: Tibbiyot, 2020.
3. Yusufbekova M.I. Tug'ma nuqsonlarning oldini olishda ona salomatligining ahamiyati. – Toshkent: Tibbiyot, 2023.
4. Alimova M.A. Homiladorlik davrida psixologik salomatlikni saqlash strategiyalari. – Toshkent: Innovatsiya, 2022.
5. Rashidov A.Q. Tibbiyot genetikasining dolzarb masalalari. – Toshkent: Tibbiyot, 2019.
6. Zaferov A.M. Reproduktiv salomatlik va genetik xavfsizlik. – Moskva: Meditsina, 2016.